

rof. zw. Andrzej P. Bator
Katedra Sztuki Mediów
Wydział Grafiki i Sztuki Mediów
ASP Wrocław

**Recenzja rozprawy doktorskiej
Pani mgr Anny Lorenc
sporządzona w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora
w dziedzinie sztuk plastycznych,
wszczętym przez Radę Wydziału Projektowego
Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach**

Pani mgr Anna Lorenc urodziła się 17 marca 1980 r. w Świętochłowicach.

W latach 1990–2000 oraz 2000–2005 studiowała w Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach na kierunku Grafika oraz Projektowanie Graficzne, które ukończyła z oceną bardzo dobrą. Z Uczelnią katowicką zawodowo jest związana ponad dziesięć lat – od roku akademickiego 2004/2005 odbywała staż asystencki w Pracowni Fotografii prof. Waldemara Jamy, następnie kolejno pracowała jako instruktor w Pracowni Fotografii w Katedrze Projektowania Graficznego oraz na stanowisku wykładowcy w tejże katedrze. Od pięciu lat pełni funkcję asystenta w Pracowni Fotografii w Katedrze Projektowania Graficznego. W zakres obowiązków dydaktycznych mgr Anny Lorenc wchodzi prowadzenie zajęć przedmiotu: *Fotografia* (jako asystentka dr hab. Piotra Muschalika) na kierunku Projektowanie Graficzne i Grafika Warsztatowa Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach (lata I-II studiów niestacjonarnych - zaocznych pierwszego stopnia) oraz kierunku Projektowanie Graficzne (lata I-II studiów niestacjonarnych - zaocznych drugiego stopnia, specjalizacja dyplomowa) oraz wypełnianie obowiązków wynikających z członkostwa w zespole prowadzącym seminarium dyplomowe.

Na uwagę zasługują dokonania doktorantki w zakresie pracy dydaktycznej i organizacyjnej na rzecz Uczelni. Na aktywność w tym zakresie składa się pełnienie funkcji organizatora i współorganizatora wystaw fotografii studentów i wykładowców Pracowni Fotografii

ASP w Katowicach; udział w warsztatach fotograficznych (również międzynarodowych) dla studentów; prowadzenie warsztatów nt. technik oświetleniowych; prowadzenie plenerów studenckich oraz organizowanie wystawy podsumowującej rok akademicki w Pracowni Fotografii.

Pani Lorenc, mimo młodego wieku, legitymuje się również dość okazałym dorobkiem artystycznym, na który składają się: udział w wystawach indywidualnych, zbiorowych oraz publikacje.

Na szczegółową specyfikację wyżej wskazanego dorobku składają się następujące wystawy indywidualne i zbiorowe:

- *Jestem Lalką* (duet z Elżbietą Wojciechowską), cykl fotografii, Galeria Rotunda, Bytom, 2005.
- *6 Triennale Grafiki Polskiej*, BWA w Katowicach. Wyróżnienie w Konkursie Hahnemühle. Praca publikowana w katalogu Triennale: *6 Triennale Grafiki Polskiej Katowice 2006*, katalog wystawy, Biuro Wystaw Artystycznych w Katowicach, Katowice, 2006, s. 31. *Świat jest moim ciałem* (wystawa multimedialna, cykl fotografii *Bez tytułu*) uczestnik i kurator, Galeria Rotunda, Bytom 2006.
- *Grand Prix Młodej Grafiki Polskiej*, Bunkier Sztuki, Kraków 2006. Praca publikowana w katalogu wystawy: *Grand Prix Młodej Grafiki Polskiej Kraków 2006*, red. Agata Górz, Stowarzyszenie Międzynarodowe Triennale Grafiki w Krakowie, Kraków 2006, s. 82.
- *Labirynt 8 – młoda sztuka, autoprezentacje*, Klub Astra Kłodzkiego Ośrodka Kultury, Kłodzko, 2006.
- Prace prezentowane w ramach prezentacji multimedialnej (referat prof. Waldemara Jamy) podczas międzynarodowych warsztatów fotograficznych *PROFILE*, Skoki 2006, organizowanych przez ASP w Poznaniu, w Skokach pod Poznaniem. Udział w warsztatach dagerotypii prowadzonych przez dr Jarosława Klupsia.
- *Magiczne Przestrzenie*, wystawa fotografii studentów i wykładowców Pracowni Fotografii ASP w Katowicach, Oberschlesisches Landesmuseum, Ratingen, Niemcy oraz Galeria ASP, Katowice, 2006. Praca publikowana w katalogu wystawy: *Magiczne Przestrzenie / Magische Räume*, katalog, Peter Mraß, Piotr Muschalik, Henryk Waniek, Akademia Sztuk Pięknych, Katowice, Oberschlesisches Landesmuseum, Ratingen, Katowice–Ratingen, 2006, s. 21, 35.
- *Cyfrowe Mięso* (projekt finansowany ze środków budżetowych Województwa Śląskiego, w ramach stypendium Marszałka Województwa Śląskiego w dziedzinie kultury w roku 2007), cykl fotografii cyfrowych, Galeria Fanaberia, Bytom.

- *Duo* (duet z Waldemarem Jamą), cykl fotografii, w ramach festiwalu *Labirynt 9*, Muzeum Ziemi Kłodzkiej, Kłodzko, 2007.
- *Miasto Katowice*, (wystawa multimedialna) cykl fotografii *Katowickie Marginalia*. Galeria Szyb Wilson, Katowice. Prace publikowane w katalogu wystawy: *Miasto Katowice*, katalog, Fundacja dla Śląska, Katowice 2008, s. 30-31.
- *Miasto Katowice*; cykl fotografii *Katowickie Marginalia*, Galeria Marchoń, Katowice.
- *Kopalnia Obrazu IV. Cyfrowe Mięso*, (wystawa multimedialna) cykl fotografii *Cyfrowe Mięso*. Wystawa realizowana w ramach projektu *Kopalnia Obrazu*, pod patronatem ZPAF Okręg Śląski, Galeria ZPAF, Katowice. Prace publikowane w katalogu wystawy: *Kopalnia Obrazu IV. Cyfrowe mięso*, Związek Polskich Artystów Fotografików Okręg Śląski, Katowice 2008, s. 6 (strony nienumerowane).
- *Szklarnia. Prezentacje fotografii*, zestaw fotografii *Bez tytułu*, BWA w Bydgoszczy, wrzesień – październik 2008. Prace publikowane w katalogu wystawy: *Szklarnia. Prezentacje fotografii 2008*, red. Tomasz Dobiszewski, Viola Kuś, Galeria Miejska BWA Bydgoszcz, Bydgoszcz 2008, s. 36– 37.
- *Odloty, przyloty*, (wystawa multimedialna), wystawa na 60 – lecie Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach. Dwa zestawy fotografii, *Jestem lalką* i *Bez tytułu*. Rondo Sztuki, Katowice.
- Udział w IV Warszawskim Festiwalu Fotografii Artystycznej 2008. Wystawa zbiorowa słuchaczy Wydziału Fotografii Warszawskiej Szkoły Filmowej, *Zakłete Rewiry*, 2008.
- Udział w wystawie zbiorowej *Nie jesteś sama*, kampania Fundacji ITAKA. Wystawa w Żółtych Tarasach i Och-Teatrze w Warszawie, 2012.
- *Udaczniacy*, wystawa studentów Pracowni Prof. Rosława Szaybo, Ostrów Wlkp. , 2012.
- Kurator i uczestnik wystawy doktorantów ASP w Warszawie *LET'S ART*, Galeria Spokojna, 2012.
- Organizacja warsztatów i wystawy *Dżem Session*, udział w wystawie Galeria Pracownia Nr 1, ASP w Warszawie.
- Organizacja wystawy plakatów do filmów Andrzeja Wajdy *Człowiek z żelaza*, Pracownia Fotografii Użytkowej, prof. Rosława Szaybo, Cafe Spokojna, Warszawa, 2013.
- Udział w wystawie doktorantów ASP w Warszawie *Dwufaza*, Galeria Spokojna, 2013.
- Udział w 9 Międzynarodowym Festiwalu Sztuki Wizualnej, inSPIRACJE, Szczecin, 2013.
- Udział w wystawie *Czym jest okładka płyty i plakat filmowy?* Pracownia Fotografii Użytkowej Prof. Rosława Szaybo, Traffic Club Warszawa, 2013.

- II edycja wystawy *3,2,1...START!* – uczestnik i organizator z ramienia Rady Programowej Galerii STYK – Warszawa, 2013.
- Organizacja wystawy *Przestrzenie*, SKWER, Filia Centrum Artystycznego Fabryka Trzciny, 2013.
- Organizacja wystawy *Miastoobrazy*, Galeria Fokus, Siedlce, 2013.
- Organizacja wystawy *Pracowni Narracji Fotograficznej*, Dom Kultury Śródmieście, Klub na Hożej, Warszawa, 2014.

Należy w tym miejscu zauważyć, że dorobek artystyczny doktorantki był kilkakrotnie upubliczniony poprzez publikację, w tym w ogólnopolskim *Kwartalniku Fotografia*, jak również to, że dorobek ów poza pokazami indywidualnymi weryfikowany był również na ważnych festiwalach i konkursach, jak chociażby *Ogólnopolskie Biennale Fotografii* w Bielsko-Białej, *Biennale Fotografii* w Poznaniu, *Triennale Grafiki Polskiej* w Katowicach czy *Grand Prix Młodej Grafiki Polskiej* w Krakowie.

Ocena rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pani mgr Anny Lorenc, której promotorem jest prof. Waldemar Jama, opatrzona tytułem *W stronę centrum. Obrazowanie aglomeracji górnośląskiej*, składa się z dziewięcioczęściowej pracy pisemnej (*Wstęp; Miasto i krajobraz przekształcony w obrazach fotograficznych; Aglomeracja górnośląska. Definicja i charakterystyka przestrzeni; Obrazowanie aglomeracji górnośląskiej. Fotografia; W stronę centrum; 1. Przestrzeń aglomeracji; 2. Cykl fotografii: W stronę centrum; Komentarz do niektórych rozwiązań formalnych zastosowanych w cyklu fotografii*) i bibliografii, na którą składa się 35 opracowań naukowych i katalogów oraz ponad pięćdziesiąt adresów źródeł internetowych.

Całość narracji skupiona jest wokół trzech wątków – motywu miasta i zurbanizowanej przestrzeni industrialnej jako pośrednika w postrzeganiu i rejestracji spostrzeżonych wyglądów krajobrazu, miejsca realizacji cyklu fotograficznego i jego subiektywnego oglądu, a także ambiwalencji reprezentatywności obrazów, których wspólną cechą jest fakt, że w zarówno w percepcji, jak i w rejestracji są one dane wtórnie, a więc w projekcji obrazowanych widoków. Problematykę tę doktorantka analizuje w perspektywie nurtu w fotografii dokumentalnej, post factum nazwanego „nową topografią”; a więc Autorka odnosi się do tytułu głośnej wystawy w Georg Eastman House w 1975 roku (w wystawie wzięli udział: Robert Adams, Lewis Bartz, Bernd i Hilla Becherowie, Joe Deal, Frank Gohlke, Nicholas Nixon, John Schot, Stephen Shore i Henry Wessel jr). Kryteria ideowe tej wystawy to, jak stwierdza A. Lorenc,

dokumentalny i „obiektywny” charakter ujęć, aktualność przedstawianego tematu, „dystans” fotografa do fotografowanego obiektu, oraz szczególne cechy estetyczne, natomiast najistotniejszym ich wyróżnikiem było zdystansowane spojrzenie, zwrot ku widokom „zwyčajnym”, zainteresowanie przedmieściami i małymi miastami, w warstwie formalnej zaś stosowano zrównoważone, często zbliżone do symetrii kompozycje, dużą głębię ostrości, naturalne oświetlenie.

O kwestiach tych, w pierwszej części swojego opracowania, w dalszym toku wywodu już w odniesieniu do aglomeracji górnośląskiej, doktorantka pisze w sposób klarowny i zarazem syntetyczny, zarówno w perspektywie socjologicznej, jak i artystycznej poruszanej problematyki. W opisie tym czytelnik odnajdzie najbardziej reprezentatywne przykłady obrazowania górnośląskiego okręgu przemysłowego autorstwa: Haliny i Leonarda Idzików, Anny Chojnackiej, Michała Cały, Edwarda Poloczka, Józefa Ligęzy, Waldemara Jamy, Jerzego Rupika, Anny Sielskiej, Wojciecha Wiczyka, Jerzego Noska, Piotra Muschalika, Andrzeja Tobisa, a nawet Wojciecha Prazmowskiego i Jerzego Lewczyńskiego, których dokonania w tym nurcie „nowej topografii” mają miejsce raczej przygodne niż celowe.

W rozdziale drugim, poświęconym pogłębionej analizie własnego dzieła artystycznego, Anna Lorenc wychodzi od określenia tła swoich twórczych poszukiwań. Tłem tym w dużej mierze jest czasoprzestrzenna realność dokonujących się transformacji miejskiej przestrzeni architektonicznej aglomeracji katowickiej, tzw. *nowej centralnej przestrzeni publicznej*, którą definiują z jednej strony wyburzana substancja pofabryczna, z drugiej zaś zabudowywanie odzyskanej przestrzeni nowymi budynkami. Można by rzec, że to owa nowopowstała i dopiero rodząca się postindustrialna przestrzeń stała się sceną swoistego spektaklu, w którym Autorka była widzem i jednocześnie komentatorem.

Ta, prezentowana przez doktorantkę postawa, zostaje przyjęta, jak pisze: *W obliczu braku wizualnej opowieści, która szerzej ujmuje proces kształtowania przestrzeni centrum i peryferii, i ukazuje niektóre zjawiska będące wizualną manifestacją tego procesu w odniesieniu do rdzenia aglomeracji oraz z potrzeby [...] wskazania pewnych cech poetyki miejsca oraz przeobrażeń przestrzeni zachodzących w aktualnym czasie, w chwili „tu i teraz”.* [s.62]

Należy zatem podkreślić, że doktorantka nie ukrywa swojego związku emocjonalnego z miastem/aglomeracją, zaś w samej z nim/nią relacji upatruje nie tylko inspiracji artystycznej, ale i istotnego powodu dla refleksji teoretycznej związanej z adekwatnością odwzorowania fotograficznego, a zatem relacji indeksalnej i narracyjnej warstwy obrazu fotograficznego z obrazowaną rzeczywistością [...] *czerpniętą inspirację z fascynacji miejscem: krajobrazem, architekturą i historią regionu, a także poddawana jestem stymulacji wieloma widokami mia-*

sta, nieustannie zmiennego, popadającego w ruinę i rozwijającego się w tym samym momencie. [s. 65] Powołując się zaś na wypowiedź Britta Salvesena: [...] *fotografie krajobrazów przekształconych przez człowieka uprzedziły nostalgię i zapobiegły ucieczce w przeszłość – za to zmusiły widzów do pozostania w teraźniejszości i myśleniu o przyszłości. Zbawienny aspekt Nowej Topografii tkwił w jej odnowie fotografii krajobrazowej, trosce o krajobraz kulturowy, i opisie nieostrożnego użytkowania ziemi. Jej kluczowe przesłanie nie jest rewelacją (objawieniem) lecz odpowiedzialnością* [s. 64] zwraca na jeszcze jeden kluczowy aspekt, jaki wyznacza relację podmiotu, dodajmy, podmiotu filozofującego, z otaczającą go realnością – to właśnie owa rzeczywistość, organicznie z nim związana, jest jedną z racji jego tożsamości. Zgadzam się z Anną Lorenc, że to w akcie twórczego poznania dochodzi do połączenia widoku rzeczywistości przedmiotowej z widokiem rzeczywistości oczekiwanego obrazu, a w rezultacie – obrazu mniej lub bardziej efektywnie zaktualizowanego w twórczej wyobraźni. Wydaje się również, że nie ma tu miejsca na negatywny precedens; więcej: fotografia, a w szczególności dokument fotograficzny, skazana na realność przedmiotu i mechaniczny sposób rejestracji jego widoku, w sposób ewidentny wskazuje na rolę podmiotu w relacji między tym, co obiektywnie istniejące, a tym, co subiektywnie percypowane. Tej roli subiektywizującej mocy widzenia wiele uwagi poświęcili współcześni myśliciele analizujący ten aspekt procesu twórczego, do których stara się odnosić Lorenc, ale myślę, że warto przywołać tu Urszulę Czartoryską i jej zasadnicze dla refleksji nad fotografią dzieło – *Przygody plastyczne fotografii*, które w Polsce do dzisiaj wyznacza sposób myślenia o fotomedialnych możliwościach kształtowania materii plastycznej. U. Czartoryska nie pozostawia w tej kwestii żadnych wątpliwości, stwierdzając, że fotografia to [...] *jakiś żywioł dużo bardziej nieokielznany niż forma malarska powolna człowiekowi, a zarazem – to miliony luster z milionami obrazów, spośród których pozostaje dokonać wyboru. Nie każdy plastyk oczywiście i nie zawsze aktywnie uczestniczy w kształtowaniu materiału fotograficznego, często raczej po prostu poprzestaje na refleksjach, które mu ten materiał przynosi* [s. 69.]. Lorenc stwierdza: *Przedstawienie przestrzeni w cyklu fotografii „W stronę centrum...” nie stanowi obrazu typowego krajobrazu aglomeracji górnośląskiej, stanowi za to jej subiektywny obraz, z zastosowaniem metod obiektywnej rejestracji dokumentalnej.* [s. 67] i, jak się zdaje, to właśnie te, nazwijmy je „inne wymiary rzeczywistości” zdają się być w równej mierze tworzywem artystycznym, jak i problemem teoriopoznawczym, o jakim sprawozdaje Autorka.

Zatem z udowodnionego w autorskim wywodzie przeświadczenia - mam tu na myśli aneks zawarty na stronach 92 – 93 - że fotografia artystyczna nie jest i jest zarazem rzetelnym, realistycznym i obiektywnym obrazem świata, a jest przede wszystkim obrazem autor-

skiej ekspresji, że jest lustrem, odbijającym subiektywizujące rzeczywistość widzenie podmiotu twórczego, a dopiero wtórnie widzianych widoków, powstał cykl realizacji fotograficznych *W stronę centrum. Obrazowanie aglomeracji górnośląskiej*. Na ów cykl składa się 20 barwnych fotografii. Obrazy te stylistycznie są jednorodne, technicznie, kompozycyjnie i kolorystycznie nienaganne, a istotą ich przekazu nie są konkrety, a rzeczywistość, która skrywa się za lustrem wrażliwości doktorantki, i która w świecie fenomenalnym raczej gości w oknach chwilowych odbić, niż istnieje jako trwałe zjawisko przyporządkowane rzeczy. To, co łączy wszystkie obrazy, to ich ostentacyjne ukierunkowanie na estetyczny fenomen fotograficznego obrazowania. Ukazane sceny ze wszystkimi ich elementami referują przede wszystkim same siebie, zdając się jednoznacznie dawać do zrozumienia, że fotografie symbolizują coś zgoła innego niż to, co uwidoczniają, ich głównym bowiem zadaniem jest uwodzić efemerycznością prezentowanego zjawiska. Autorka we wszystkich zaprezentowanych pracach konsekwentnie buduje swoje obrazy tak, by już w pierwszym oglądzie dały się spostrzec wszystkie elementy kreujące ich strukturę. Mimo tego, a właściwie to właśnie dlatego, kompozycyjna przejrzystość strukturalnych elementów tych fotografii w swym ostatecznym wyrazie wywołuje wrażenie rzeczywistości wielopłaszczyznowej, konkretnej i niedopowiedzianej, bo będącej w procesie, uruchamiającej grę znaczeniowych skojarzeń. Tak oto, w percepcji, te spełnione w twórczej wyobraźni widoki z konieczności konfrontowane są z widokiem wyłącznie podejrzewanym za istniejący, chciałoby się powiedzieć – brutalnie istniejący.

Ogólnie rzecz ujmując, całość wywodu należy uznać za spójny i w swej konkluzji przekonujący, podjęty problem za zadanie badawczo-artystyczne, które Anna Lorenc zrealizowała co najmniej zadowalająco.

Konkluzja

Mając na uwadze wyżej wyspecyfikowane fakty, zgodnie z obowiązującymi procedurami, które określone są w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku, [w:] Dz. U. Art. 13, Nr 65, poz. 595 i póź. zm.* stwierdzam, że całokształt dorobku organizacyjnego i twórczego, jak również poziom pracy doktorskiej przekonują o zasadności przyznania Pani mgr Annie Lorenc przez Radę Wydziału Projektowego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach stopnia doktora sztuk plastycznych.

Wrocław, 20 grudnia 2016 r.

